

Alain Pitti: "Calen bons teòlegs africans"

Dc, 26/02/2020 per Catalunya Religió

(*Ignasi Escudero -CR*) Àfrica no és un país. Aquest és el títol de la conferència impartida per **Alain Pitti** a la sessió d'aquest mes dels "Divendres Loiola", organitzada per la Càtedra d'Ètica i Pensament Cristià d'IQS. Pitti, jesuïta camerunès que està fent el doctorat IQS, ens obre una finestra al continent africà. Ho fa apuntant alt: descartar reduccionismes i posant en diàleg la tradició, la ciència i la fe. Si hi ha un element comú al continent, deixa clar, és la diversitat.

El títol de la conferència que vas impartir a IQS és "Àfrica no és un país". Per què es tendeix a homogeneïtzar un continent tan gran?

Quan em van demanar donar aquesta conferència, la idea que em va venir al cap és que moltes vegades es parla de el continent, però mai són els africans els que donen la seva visió. Són gent de fora que explica l'economia, la política, la cultura de el continent. Sovint els africans son absents, silenciats. Per això vaig voler donar una altra perspectiva que moltes vegades no es dona. El títol complet de la conferència va ser "Àfrica no és un país, l'altre costat de el continent" des d'una perspectiva cultural i religiosa. Vaig voler aportar informacions que no surten als mitjans de comunicació.

Quin tipus de notícies hi ha en aquest altre costat?

Les notícies que se solen donar són d'un continent abandonat, que ha patit el colonialisme, on hi ha fam i guerres. Un continent amb molt de patiment. Es transmet la imatge d'immigrants i nens desnodrits. Per a mi, això és el 2% del que representa realment el continent. La seva història, la seva actualitat, les seves creences ... Quin és aquest altre continent que no es presenta?

Quan els vaig ensenyar imatges de grans ciutats africanes, en l'exposició que vaig fer a IQS, alguns van al·lucinar. Dos exemples, Abuja, una ciutat molt gran i desenvolupada o Nairobi, que s'està situant en els estàndards occidentals. Àfrica

és un continent de 54 països, que sovint es perceben com una unitat, no en la seva diversitat.

No es parla dels països democràtics africans, on hi ha alternança en el poder, on cada vot compta, on hi ha llibertat d'expressió. Per exemple, Benín, sense ser un país molt desenvolupat és exemple d'una bona democràcia. A l'Àfrica de l'est tenim Tanzània, Zàmbia o Namíbia. Petits països, tranquils, que no apareixen mai.

No obstant això, sí que apareixen els països on hi ha conflicte com Sudan del Sud, Mali o les regions de Nigèria on hi ha presència de *Boko Haram*.

De què hauríem de parlar més?

No es parla d'un continent que està en ple desenvolupament econòmic. Nigèria ara és la primera potència econòmica, per davant dels països àrabs o Sud-àfrica que sempre s'havia tingut com un model. Molta gent deia que es devia a la presència de blancs. No obstant això, Nigèria és la primera potència econòmica.

En la meua presentació no vaig voler parlar d'economia o política, sinó de cultura i religió. D'aspectes culturals que són molt importants per a nosaltres. Diversitat és la paraula clau per resumir com un africà veu el seu propi continent. Diversitat cultural, musical, de costums, de persones, de clima. El nord d'Àfrica és una zona molt seca, al centre hi ha grans arbres. La temperatura varia molt. La imatge de la calor i la sequera no és una imatge generalitzada d'Àfrica.

A nivell de tradicions hi ha molta diversitat, fins i tot dins de cada país. Al Camerun, el meu país, amb 25 milions d'habitants es parlen més de 280 llengües diferents. Algunes d'elles molt pròximes, però d'altres no tenen res a veure. Cada grup social té la seva pròpia manera de celebrar, els seus costums i les seves robes.

A nivell religiós també existeix aquesta diversitat?

Sí, hi ha una gran diversitat de religions. Per exemple, el *Bwiti* a Gabon. Una filosofia de vida que es basa en l'alliberament de l'ésser humà des de l'interior, que s'expressa a l'exterior. Té un procés d'iniciació força complex que es culmina amb una beguda que et fa entrar en trànsit. Segons la seva religió et posa en contacte amb el món invisible, dels teus avantpassats. No he fet aquesta iniciació així que no et puc donar més detalls.

Una altra religió és la de el poble *Dogon*, a Mali. Es tracta d'una religió molt antiga, que data 50 anys abans de Crist. Tenen els seus sacerdots, la seva pròpia història de la creació, segons la qual els humans i els animals van ser creats fora de la Terra, transportats al planeta en una gran arca.

Gran part de les religions africanes van unides a la cultura i a la llengua. No fan proselitisme, no s'expandeixen. Els *dogon* es van quedar a Mali durant segles, fins que al segle XIX un antropòleg va entrar en contactes amb ells. Va necessitar quinze anys de convivència amb aquest poble perquè li expliquessin les seves creences.

Els sacerdots *dogons* sempre havien estat astrònoms, han estudiat molt les estrelles. Van arribar a la conclusió que la terra era esfèrica diversos anys abans de Crist. Ho van pintar en una cova a Mali, gran atracció turística avui dia.

Algun element comú?

El monoteisme. A l'Àfrica no hi ha politeisme, sinó més aviat un monoteisme inclusiu. És habitual la presència d'un Déu suprem al qual no es pot arribar directament, sinó a partir de mediacions, petits déus. També en el cristianisme hi ha mediacions, com quan resem als sants o els àngels. Per a molts fidels de religions africanes és semblant, creuen en un Déu únic encara referint-les mediacions com a deïtats, com per exemple el déu de la pluja.

Hi ha una religió que ha estat bastant controvertida a casa de les falses interpretacions: el Vudú. És una religió molt practicada a Benín, Nigèria o Togo. Hi ha hagut molta injustícia a l'hora d'explicar la seva història i naturalesa. Jo també pensava en la imatge de ninots, encanteris i bruixeria. És una imatge molt allunyada del Vudú. Es tracta d'una religió monoteista, amb un únic Déu, i diverses mediacions. Per a ells la mort és un pas de el món visible a un món invisible. També creuen que estem connectats amb la natura. En termes actuals, és una religió ecològica. Al Vudú hi ha sacerdotesses, que són les guardianes de la tradició. Elles manen i els homes tenen un paper secundari. Viuen en convents, encara que no són cèlibes, moltes tenen fills. Conec un jesuïta de Benín que és fill d'una sacerdotessa.

Aquesta diversitat fa que dins de famílies es practiquin diferents religions. Com es viu aquest fet?

Amb molta naturalitat. En el meu cas personal meu pare es va casar amb tres dones. Al Camerun la poligàmia està permesa. Ell és catòlic i es va casar amb dues dones musulmanes i una catòlica, la meva mare. Jo tinc germans musulmans, protestants ... hi ha molta diversitat en la nostra família. L'hem respectat i també hem celebrat totes les festes. Aquest fenomen és molt present al Camerun i es viu amb tota naturalitat.

Hi ha altres elements que uneixen més que la religió?

És clar, jo puc dir que som germans abans que religiosos. La religió ve després. El vincle que ens uneix va més enllà, és més, la religió no ha de separar els germans. En molts casos s'acompanya a l'altre en les seves celebracions sense haver de ser fidels d'aquesta confessió.

Canviant d'àmbit, dins d'aquesta diversitat quin és l'estat de l'església catòlica a l'Àfrica?

L'església a l'Àfrica té molts reptes, a nivell cultural i teològic. L'església va arribar al continent amb el colonialisme, el catolicisme que hem rebut ja tenia una mica de mala premsa. A part d'aquesta desconfiança, molts missioners que no coneixien ni van arribar a introduir-se en la cultura es van dedicar a dir que determinades tradicions eren "el dimoni". Això ha creat un conflicte que s'ha transmès generacionalment en molts africans, un conflicte entre l'evangeli i la seva pròpia cultura, que ells veuen que és bona.

Et poso un exemple de Camerun. El poble *Bamileke*, a la part oest de país, era un poble nòmada. Quan moria algú de la família conservaven un os, sovint el crani, amb la creença que mai s'havia de deixar ningú enrere. Al sedentaritzar-se van desenvolupar un culte de veneració dels seus avantpassats, reservant una habitació per als cranis. La seva família, persones que han conegut i que són

referents per a ells. A l'arribar els missioners els van dir que no podia ser, que això era cosa del dimoni. Les noves generacions de sacerdots repeteixen el que deien aquests missioners. La paradoxa va ser quan van arribar les relíquies de santa Teresa al país i van passar per aquesta regió. Els sacerdots no sabien com explicar que cal venerar les relíquies de santa Teresa, que ells no han conegut, i no fer-ho amb els seus familiars, gent bona i modèlica per a ells.

Hi ha uns desafiaments culturals molt forts per a l'església catòlica, i el cristianisme en general, a l'Àfrica. Cal estudiar com incorporar aquestes diferències culturals en la manera de viure la religió, que ara es viuen de manera separada. Molta gent a missa de dia, i a la nit al metge tradicional.

L'any passat vaig estudiar aquesta relació i em vaig adonar que els cristians de Tanzània, on vaig fer el treball de camp, quan tenen problemes d'ordre paranormal mai van a veure el sacerdot sinó al metge tradicional, el *nganga*. No és ni un xaman ni un remeier, com es diu a Europa. Davant aquesta realitat els bisbes estan excomunicant a aquells cristians que els visiten.

Calen bons teòlegs africans capaços d'empènyer les fronteres de la teologia. Molts repeteixen el que ja s'ha dit sense anar més enllà. Necessitem reflexions i propostes perquè la jerarquia pugui canviar.

Un exemple?

Els casaments. Sovint per a una unió se celebren fins a tres noces: segons els ritus tradicionals, el casament civil i el matrimoni religiós. Només un teòleg, als anys seixanta, ha parlat d'aquest tema. Com a mínim caldria buscar un punt de trobada entre les noces tradicional i la religiosa i arribar a tenir un sol ritu.

Creus que l'exhortació "Estimada Amazònia" obre aquest camí?

El **papa Francesc** ja deia que calia incorporar les tradicions antigues, no deixar-les perdre ja que són patrimoni de la humanitat. Crec que el papa està obrint camins, però és deure dels teòlegs recollir el guant i desenvolupar-lo en cada context. Aprofitar l'oportunitat per desenvolupar reflexions alhora que es posa en valor les tradicions africanes, amb segles de saviesa, que podrien ajudar a l'església universal i fins i tot a el món.

Has investigat l'ús de les plantes medicinals per al seu aprofitament farmacèutic, poses en diàleg la tradició amb la ciència.

Soc químic farmacèutic i sempre m'han atret les plantes medicinals. Per a mi són un tresor que no estem aprofitant de el tot. La medicina tradicional africana té dues vessants, una part mística i una altra física, biològica. Per a mi és un lloc de trobada entre ciència i religió, però també amb la cultura de el lloc.

Estic documentant els tractaments dels metges tradicionals de Camerun, entre ells un manuscrit traduït per un jesuïta francès, que recull més de 3.000 plantes i cataloga les malalties. En el futur vull veure al laboratori si aquestes plantes tradicionals realment tenen l'efecte curatiu que es creu. Si és així, aïllar el principi actiu i desenvolupar un medicament accessible.

Des d'IQS?

A IQS estic fent la meva tesi doctoral sobre com inhibir un virus que afecta la planta de la iuca. Aquest virus causa moltes pèrdues econòmiques i és un problema de seguretat alimentària a molts països africans. Des d'IQS, en col·laboració amb un centre d'investigació a Kenya, estem desenvolupant un fàrmac contra aquest virus. Aquesta és la meva contribució actualment.